

EduInspire-An International E-Journal

An International Peer Reviewed and Referred Journal (www.ctegejarat.org)
Council for Teacher Education Foundation (CTEF, Gujarat Chapter)

Patron: Prof. R. G. Kothari

Chief Editor: Prof. Jignesh B. Patel

Email:- Mo. 9429429550 ctefeduinspire@gmail.com

वसुधैव कुटुंबकमचे नैतिक परिमाण : वैश्विक मूल्याची रुजवणूक प्रमुख पैलू

प्रा.मंगेश हरिभाऊ शेंडे

केशरबाई शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, अचलपूर

सारांश

समाजात हे मूल्य रुजवण्यासाठी शिक्षण, सांस्कृतिक देवाणघेवाण, आणि सहकार्याला प्रोत्साहन देऊन पूर्वग्रह व भेदभावाचे अडथळे तोडणे गरजेचे आहे, जेणेकरून शाश्वत आणि शांततापूर्ण जागतिक समुदाय निर्माण होईल. वसुधैव कुटुंबकमचे नैतिक परिमाण सांस्कृतिक आणि भौगोलिक सीमा ओलांडणाऱ्या वैश्विक मूल्यांवर भर देते. सहानुभूती, करुणा आणि परस्पर विश्वास आणि आदर वाढवून, आपण असा समाज निर्माण करू शकतो जिथे दया आणि करुणा आपल्या संवादांचे मार्गदर्शक तत्व बनतात, व्यक्तींमध्ये खोलवरची समज आणि संबंध निर्माण करतात. जेव्हा आपण सहानुभूतीबद्दल बोलतो तेव्हा आपण इतरांशी सहानुभूती दाखवण्याची, त्यांचे सुख-दुःख खरोखर अनुभवण्याची आणि समजून घेण्याची क्षमता दर्शवतो; ही खोल भावनिक अनुनाद आपल्याला समजूतदारपणाचे पूल बांधण्यास आणि ठोस आणि अर्थपूर्ण संबंध निर्माण करण्यास अनुमती देते. आपण वंश, धर्म आणि संस्कृतीतील विविधता साजरी करतो, हे ओळखून की आपले फरक मानवी अनुभव समृद्ध करतात. मानवतेचे सौंदर्य त्याच्या विविधतेत आहे. शांततापूर्ण संघर्ष निराकरण आणि संवाद हे सर्वसामान्य प्रमाण बनले आहे, ज्यामुळे हिंसाचार कमी होतो आणि सुसंवाद वाढतो. वसुधैव कुटुंबकमच्या मार्गदर्शनाखाली चालणाऱ्या जगात, हिंसाचार आणि जबरदस्तीऐवजी संवाद आणि परस्पर समंजसपणाने वाद सोडवले जातात. संघर्ष निराकरणाचा हा दृष्टिकोन एकणे, समजून घेणे आणि समान आधार शोधण्याचे महत्त्व अधोरेखित करतो. यामध्ये खुले आणि प्रामाणिक संवाद समाविष्ट आहे,

प्रस्तावना

आंतरराष्ट्रीय संबंधांमध्ये, वसुधैव कुटुंबकम राष्ट्रांना सामान्य हितासाठी एकत्र काम करण्यास, राजनयिकतेद्वारे वाद सोडवण्यास आणि गरजूंना एकमेकांना पाठिंबा देण्यास प्रोत्साहित करते. हे अशा जागतिक समुदायाची आवश्यकता आहे जिथे देश एका मोठ्या कुटुंबाचे सदस्य म्हणून काम करतात, वैयक्तिक राष्ट्रीय हितांपेक्षा मानवतेच्या कल्याणाला प्राधान्य देतात. वसुधैव कुटुंबकमचे नैतिक परिमाण आपल्याला आपल्या वैयक्तिक आणि सामूहिक अहंकाराच्या पलीकडे जाण्याचे, सहानुभूती आणि करुणेद्वारे जगाकडे पाहण्याचे आणि आपल्या सामायिक मानवतेचे गौरव करण्याचे आव्हान देते. हे असे जग निर्माण करण्यासाठी कृतीचे आवाहन आहे जिथे प्रेम, आदर आणि समजूतदारपणा प्रचलित असेल आणि आपल्याला शांती आणि सौहार्दाच्या भविष्याकडे मार्गदर्शन करेल. आपण या दृष्टिकोनाचा स्वीकार करूया आणि ते प्रत्यक्षात आणण्यासाठी एकत्र काम करूया.

संशोधन निबंधाचे शीर्षक :

वसुधैव कुटुंबकमचे नैतिक परिमाण : वैश्विक मूल्याची रुजवणूक प्रमुख पैलू

संशोधन निबंधाचे उद्दिष्ट्ये :

समता आणि शाश्वतता: एक निष्पक्ष जग निर्माण करणे
विविधता आणि एकात्मता वाढविणे

जागतिक सहकार्यासाठी वसुधैव कुटुंबकम चा दृष्टिकोन स्वीकारणे

वसुधैव कुटुंबकम साठी आर्थिक, सामाजिक, पर्यावरणीय आणि सांस्कृतिक घटकांमधील संबंध शोधणे

वसुधैव कुटुंबकमची अंमलबजावणी व जागतिक शांततेसाठी व्यावहारिकता निर्माण करणे

अर्थ आणि संकल्पना : "वसुधा" म्हणजे पृथ्वी आणि "कुटुंबकम" म्हणजे कुटुंब.

याचा अर्थ असा की, मनुष्य म्हणून आपण सर्वजण एकाच कुटुंबाचे सदस्य आहोत, ज्यामुळे आपुलकी, करुणा आणि शांततापूर्ण सहजीवनाची भावना निर्माण होते. ज्ञानी व्यक्तींसाठी 'हा माझा आहे आणि तो परका' असा भेद नसतो, तर संपूर्ण जगच त्यांचे कुटुंब असते, असे या संकल्पनेतून सांगितले जाते.

महत्त्व आणि वापर :

वसुधैव कुटुंबकम ही संकल्पना भारतीय अध्यात्म आणि संस्कृतीचा एक महत्त्वाचा भाग आहे, जी वैश्विक बंधुत्वाचा संदेश देते. भारताच्या G20 अध्यक्षपदाचे ब्रीदवाक्य "एक पृथ्वी, एक कुटुंब, एक भविष्य" हे याच संकल्पनेवर आधारित आहे. भारताच्या संसदेच्या प्रवेशद्वारावरही हा वाक्प्रचार कोरलेला आहे. समता आणि शाश्वतता ही वसुधैव कुटुंबकमचे केंद्रबिंदू आहे. आपण न्याय्य संपत्ती आणि संसाधन वितरणासाठी प्रयत्न केले पाहिजेत, प्रत्येकाला गरजा उपलब्ध असतील याची खात्री करून घेतली पाहिजे; याचा अर्थ आज आपल्या जगात असलेल्या तीव्र असमानतेवर उपाय करणे. लाखो लोक अजूनही गरिबीत राहतात, त्यांना स्वच्छ पाणी, पौष्टिक अन्न, पुरेसे निवारा, शिक्षण आणि आरोग्यसेवेची उपलब्धता नाही. वसुधैव कुटुंबकमचे तत्व साकार करण्यासाठी, आपण अशी धोरणे आणि प्रणाली अंमलात आणल्या पाहिजेत जी संपत्तीचे पुनर्वितरण करतात आणि सर्व व्यक्तींना त्यांच्या जीवनाची गुणवत्ता सुधारण्यासाठी संधी देतात. हे साध्य करण्यासाठी सामाजिक सुरक्षा जाळे, प्रगतीशील कर आणि सार्वत्रिक आवश्यक सेवा महत्त्वपूर्ण ठरू शकतात. वसुधैव कुटुंबकमचे तात्विक आधार आपल्याला विविधता मानवी अनुभवांना समृद्ध करते आणि एकतेला प्रोत्साहन देते ही कल्पना स्वीकारण्यास आमंत्रित करतात. प्रत्येक संस्कृती, परंपरा आणि श्रद्धा प्रणाली मानवी संस्कृतीच्या समृद्धतेत योगदान देणारे अद्वितीय अंतर्दृष्टी आणि मूल्ये प्रदान करते. या विविधतेचा स्वीकार करून, आपण हे ओळखतो की आपले फरक अडथळे नाहीत तर आपली सामूहिक समज आणि वाढ वाढवणारी संपत्ती आहेत. हे तत्वज्ञान आपल्याला सहिष्णुतेच्या पलीकडे जाऊन विविधतेचे सक्रियपणे कौतुक करण्यास आणि ते साजरे करण्यास प्रोत्साहित करते, ज्यामुळे जागतिक एकतेची भावना निर्माण होते. वसुधैव कुटुंबकमच्या पद्धतशीर दृष्टिकोनात समावेशकता आणि निष्पक्षतेच्या तत्वांचे प्रतिबिंबित करणारी धोरणे विकसित करणे समाविष्ट आहे, प्रत्येकाला आवाज मिळावा याची खात्री करणे. समावेशक धोरणे अशा समाजाची निर्मिती करण्यासाठी आवश्यक आहेत जिथे प्रत्येकाला पार्श्वभूमीची पर्वा न करता समान संधी आणि प्रतिनिधित्व मिळेल; यामध्ये अल्पसंख्याकांच्या हक्कांचे संरक्षण करणारे, लिंग समानतेला प्रोत्साहन देणारे आणि शिक्षण, आरोग्यसेवा आणि रोजगारासाठी समान प्रवेश सुनिश्चित करणारे कायदे लागू करणे समाविष्ट आहे. यामध्ये निर्णय प्रक्रियेत दुर्लक्षित आवाज ऐकण्यासाठी आणि विचारात घेण्यासाठी व्यासपीठ तयार करणे देखील समाविष्ट आहे. वसुधैव कुटुंबकमची संकल्पना शैक्षणिक अभ्यासक्रमात समाविष्ट केल्याने भविष्यातील पिढ्यांना जागतिक एकतेचे महत्त्व शिकवले जाते. शाळा आणि विद्यापीठांनी सांस्कृतिक विविधता, जागतिक इतिहास, पर्यावरणीय शाश्वतता आणि नैतिक वर्तन यावरील धडे समाविष्ट केले पाहिजेत. हे शिक्षण सैद्धांतिक आणि व्यावहारिक असले पाहिजे, ज्यामध्ये विद्यार्थ्यांना विविध समुदायांशी संवाद साधण्याची आणि वास्तविक जगातील आव्हानांना तोंड देण्याची आवश्यकता असलेल्या प्रकल्पांमध्ये सहभागी करून घेतले पाहिजे. असे करून, आपण भविष्यातील ज्ञानी, दयाळू आणि जागतिक स्तरावरील विचारसरणीचे नेते तयार करतो. वसुधैव कुटुंबकमची अंमलबजावणी करण्यासाठी, आपण असे शैक्षणिक कार्यक्रम तयार करू शकतो जे जागतिक परस्परसंबंध आणि नैतिक मूल्ये शिकवतात, जे उद्याच्या नेत्यांच्या मनाला आकार देतात. या कार्यक्रमांनी सहानुभूती, सहकार्य आणि शाश्वततेचे महत्त्व अधोरेखित केले पाहिजे.

EduInspire-An International E-Journal

An International Peer Reviewed and Referred Journal (www.ctegujarat.org)
 Council for Teacher Education Foundation (CTEF, Gujarat Chapter) Email:- ctefeduinspire@gmail.com

निष्कर्ष

"वसुधैव कुटुंबकम" हा एक तात्विक आदर्श आणि अधिक सुसंवादी आणि परस्पर जोडलेले जग निर्माण करण्यासाठी एक व्यावहारिक मार्गदर्शक संकल्पना आहे. या संकल्पनेचा स्वीकार करून, आपण अशा भविष्याकडे काम करू शकतो जिथे प्रत्येकाचे मूल्य असेल, आदर असेल आणि ते जोडलेले असेल, जागतिक शांतता आणि शाश्वतता वाढवेल. चला आपण "वसुधैव कुटुंबकम" प्रत्यक्षात आणण्यासाठी वचनबद्ध होऊया, आपल्या जगाचे एका अचूक जागतिक कुटुंबात रूपांतर करूया.

थोडक्यात, वसुधैव कुटुंबकम ही एक विचारसरणी आहे जी जगाला एकसंध मानते आणि सर्व लोकांमधील एकता व परस्पर अवलंबित्व वाढवते.

